

YHTEISÖMUSIIKKITERAPIA LÄHESTYMISTAPANA LASTEN JA NUORTEN MUSIIKKITERAPIASSA

Maija Örnmark
Kandidaatintutkielma
Musiikkitiede
Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Maija Örnmark	
Työn nimi Yhteisömusiikkiterapia lähestymistapana lasten ja nuorten musiikkiterapiassa	
Oppiaine Musiikkitiede	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevätlukukausi 2022	Sivumäärä 32
Tiivistelmä <p>Kandidaatintutkielmassani tarkastelen yhteisömusiikkiterapian (Community Music Therapy, CoMT) keskeisiä periaatteita ja ominaisuuksia pyrkien havainnollistamaan sitä, kuinka lasten ja nuorten yhteisömusiikkiterapiaa on toteutettu ja tutkittu eri maissa ja eri konteksteissa. Tarkastelun pohjana sovellan McFerranin (2020) esittämää jaottelua yhteisöpohjaisiin (community-based) musiikkiterapiaohjelmiin, kasvatuksen konteksteissa (school-based) tapahtuvaan musiikkiterapiaan sekä mielenterveyskuntoutuksessa (mental health) tapahtuviin musiikkiterapeuttisiin interventioihin, joskin olen muuttanut jaottelua hieman niin, että mielenterveyskuntoutuksen sijasta käytän kolmantena pääluokkana hoitoyhteisöihin sijoittuvaa musiikkiterapiaa, jonka alle sijoitan myös esimerkiksi lastensuojelun kontekstissa toteutetut yhteisömusiikkiterapeuttiset projektit. Menetelmänä olen käyttänyt integroivaa kirjallisuuskatsausta, ja aineistona ensisijassa tieteellisissä, vertaisarvioituissa julkaisuissa (mm. Nordic Journal of Music Therapy, The Arts in Psychotherapy, Music Therapy Perspectives, Voices: a world forum for music therapy) julkaistuja artikkeleita, sekä muuta musiikkiterapia-alan tieteellistä kirjallisuutta. Lähtökohtana on ollut tavoite muodostaa mahdollisimman monipuolinen kuva yhteisömusiikkiterapian soveltamisen mahdollisuuksista niissä eri konteksteissa, joissa lasten ja nuorten musiikkiterapiatyötä tehdään. Käytetyn menetelmän ja saatavilla olleen aineiston vuoksi muodostettuun kuvaukseen on syytä suhtautua kriittisesti, ja esitänkin tarkastelun ohessa myös useita mahdollisia jatkotutkimusaiheita.</p>	
Asiasanat Musiikkiterapia, yhteisömusiikkiterapia, yhteisöllisyys, lapset, nuoret	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
1.1	Tutkimusasetelma.....	5
1.2	Aineisto	5
2	YHTEISÖMUSIIKKITERAPIA OSANA MUSIIKKITERAPIAKENTTÄÄ.....	6
2.1	Yhteisöllisyys suhteessa musiikkiterapian määritelmiin.....	6
2.2	Yhteisömusiikkiterapia ja sen keskeiset periaatteet	9
2.3	Toimintaympäristö Suomessa	10
2.4	Musiikkiterapian suhde yhteisö-, hoiva- ja sairaalamusiikkiin ja terapeuttiseen musiikkikasvatukseen.....	12
3	LASTEN JA NUORTEN YHTEISÖMUSIIKKITERAPIA	15
3.1	Yhteisöpohjaiset musiikkiterapeuttiset projektit	18
3.2	Yhteisömusiikkiterapia kasvatuksen konteksteissa	19
3.3	Yhteisömusiikkiterapia hoitoyhteisöissä	22
4	POHDINTA	25
	LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Voidaanko musiikkiterapian avulla edistää lapsen tai nuoren osallistumisen edellytyksiä ja ympäröivään yhteisöön kiinnittymistä? Onko musiikkiterapian keinoin mahdollista saada aikaan sosiokulttuurisia ja yhteisöllisiä muutoksia? Minkälaisia mahdollisuuksia musiikillisiin esiintymiskokemuksiin liittyy osallistujien identiteettien ilmentämisen ja vuorovaikutussuhteiden kehittymisen näkökulmasta? Nämä ovat esimerkkejä kysymyksistä, joita yhteisömusiikkiterapian (Community Music Therapy, CoMT) näkökulmasta voidaan esittää. Tässä tutkielmassa tarkastelen tätä 2000-luvun alussa vakiintumaan alkanutta ja tarkkoja määritelmiä kaihtavaa konseptia, jota on sovellettu hyvin eri tavoin eri maissa ja konteksteissa. Tuon esiin lähestymistavan keskeisiä periaatteita ja ominaisuuksia, ja pyrin myös asemoimaan sitä suhteessa suomalaiseen toimintaympäristöön, sekä muutamiin sitä lähellä oleviin musiikillisen toiminnan muotoihin eli yhteisö-, hoiva- ja sairaalamusiikkiin, sekä terapeutiseen musiikkikasvatukseen. Tämän tarkastelun kautta haluan haastaa lukijaa pohtimaan mahdollisia tapoja, joilla yhteisömusiikkiterapian lähestymistapoja voitaisiin hyödyntää erilaisissa konteksteissa.

Tässä tutkielmassa keskityn erityisesti lasten ja nuorten kanssa toteutettavaan työskentelyyn. Lapset ja nuoret ovat Suomessakin merkittävä musiikkiterapian kohderyhmä: esimerkiksi vuonna 2020 musiikkiterapiana vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta saaneista kuntoutujista 60 % (778/1298) oli 0–15-vuotiaita ja 26 % (338/1298) 16–24-vuotiaita (Kela 2021). Tämän lisäksi musiikkiterapiaa voidaan järjestää lapsille myös Kelan kuntoutuspsykoterapiana, osana erikoissairaanhoidon ja monissa muissakin konteksteissa. Tässä tutkielmassa kiinnostus kohdistuu erityisesti lasten ja nuorten musiikkiterapiaan linkittyviin yhteisöllisiin näkökulmiin, sekä siihen, kuinka lasten ja nuorten yhteisömusiikkiterapiaa on toteutettu ja tutkittu eri maissa ja eri konteksteissa. Esimerkkien kautta pyrin havainnollistamaan yhteisömusiikkiterapian soveltamisen mahdollisuuksia. Yhtenä perusteluna

käsiteltävän aiheen valitsemiselle nostan esille nuorisobarometrissakin esitetyn ajatuksen siitä, että julkisissa palveluissa kaikkien muiden tavoitteiden tulisi olla alisteisia hyvinvoinnin ja yhteisöön kasvun edistämiseksi (Myllyniemi, Aalto ja Berg 2021, 160). Mielestäni tämä ajatus haastaa vähintäänkin pohtimaan yhteisömusiikkiterapian näkökulmia ja mahdollisuuksia erityisesti lasten ja nuorten musiikkiterapiassa.

1.1 Tutkimusasetelma

Tutkielman tavoitteena on kartoittaa yhteisöllisyyteen liittyviä näkökulmia lasten ja nuorten musiikkiterapiassa seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Mitä on yhteisömusiikkiterapia?
2. Miten yhteisömusiikkiterapiaa on toteutettu lasten ja nuorten kanssa?

Menetelmänä käytän integroivaa kirjallisuuskatsausta, sillä tavoitteena on kuvata tarkasteltavaa ilmiötä monipuolisesti ja kriittisesti arvioiden. Tämän katsaustyyppin valintaan vaikuttaa myös se, että integroiva ote sallii erilaisin metodisin lähtökohdin tehtyjen tutkimusten mukaan ottamisen ja analysoinnin (Salminen 2011).

1.2 Aineisto

Aineistona käytän ensi sijassa tieteellisissä, vertaisarvioituissa julkaisuissa (mm. *Nordic Journal of Music Therapy*, *The Arts in Psychotherapy*, *Music Therapy Perspectives* ja *Voices: a world forum for music therapy*) julkaistuja artikkeleita, sekä muuta musiikkiterapia-alan tieteellistä kirjallisuutta. Olen ottanut mukaan myös joitakin lähialoille sijoittuvia tieteellisiä lähteitä, ja hyödyntänyt myös esimerkiksi Kelan julkaisusarjaan kuuluvaa kirjallisuuskatsausta musiikkiterapian vaikutuksesta kehitysvammaisten lasten, nuorten ja aikuisten toimintakykyyn (Saukko ja Hakomäki 2019). Joiltain osin olen päätenyt viittaamaan myös muuhun kuin tieteelliseen kirjallisuuteen, mutta pyrin perustelemaan nämä valinnat ja selventämään, miksi olen näin toiminut.

Koska yksittäisissä katsauksissa ja tutkimuksissa voidaan tarkastella hyvin erilaisia ikähaarukoita, olen tässä tutkielmassa päätenyt tekemään jaottelua ennemminkin toiminnan kontekstin kuin osallistuvien lasten tai nuorten iän perusteella. Yksittäisiin artikkeleihin/tutkimuksiin viitattaessa käytän pääsääntöisesti joko termiä lapsi (child; children) tai nuori (adolescent; young people) riippuen siitä, kumpaa termiä artikkelissa/tutkimuksessa on käytetty.

2 YHTEISÖMUSIIKKITERAPIA OSANA MUSIIKKITERAPIAKENTTÄÄ

Sosiaaliset ja yhteisölliset näkökulmat kietoutuvat musiikin terapeuttiseen käyttöön hyvin monin tavoin. Terapian tarpeella ja tavoitteilla on yhteytensä asiakkaan arkeen ja niihin yhteisöihin, joihin hän kuuluu, ja on hyvin olennaista, kuinka asiakasta voidaan tukea hänen toimintaympäristössään ja sosiaalisissa suhteissaan. Seuraavassa tarkastelen ensin yleisemmin yhteisöllisyyden suhdetta musiikkiterapian määritelmiin, minkä jälkeen avaan tarkemmin 2000-luvun alussa vakiintumaan alkanutta yhteisömusiikkiterapian (Community Music Therapy, CoMT) konseptia ja sen keskeisiä periaatteita ja ominaisuuksia. Sen jälkeen pyrin kuvaamaan yhteisömusiikkiterapian toiminta-aluetta avaamalla ensin joitakin suomalaisen toimintaympäristön erityispiirteitä, ja toisaalta asemoimalla sitä suhteessa muihin läheisiin musiikkitoiminnan muotoihin (yhteisö-, hoiva- ja sairaalamusiikkiin ja terapeuttiseen musiikkikasvatukseen).

2.1 Yhteisöllisyys suhteessa musiikkiterapian määritelmiin

Musiikkiterapialle on tarjottu monia erilaisia määritelmiä, joista Suomen musiikkiterapiayhdistyksen (2022) käyttämässä sitä kuvataan tieteelliseen tutkimukseen perustuvaksi kuntoutus- ja hoitomuodoksi, jossa musiikin eri elementtejä käytetään vuorovaikutuksen keskeisenä välineenä yksilöllisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tässä mm. Niemelän (2016, 62) diagnosoipohjaiseksi kuvaamassa määritelmässä täsmennetään myös sitä, kuinka terapiaa voidaan toteuttaa niin yksilö- kuin ryhmämuotoisena ja pääasiallisena hoitomuotona tai muiden hoitomuotojen rinnalla kaiken ikäisille asiakkaille (Suomen musiikkiterapiayhdistys 2022). Kuten monet muutkin määritelmät, tämäkin on nähty

joiltain osin ongelmallisena, ja palaan näihin näkökulmiin käsiteltyäni musiikkiterapian suhdetta yhteisöllisyyteen ensin hieman yleisemmällä tasolla.

Musiikkiterapian määrittelyyn liittyvää haasteellisuutta laajasti tarkastellut Bruscia (2014, 11) on esittänyt, että musiikkiterapian voisi nähdä musiikin ja terapian fuusiona, joka on yhtä aikaa taidetta (art), tiedettä (science) ja ihmisyyttä (humanity). Näiden musiikkiterapian eri olomuotojen ja niiden välisten yhteyksien kautta syntyvä näkökulmien moninaisuus haastaa Bruscian mukaan etsimään tapoja ymmärtää musiikkiterapiaa niin, että voitaisiin samanaikaisesti sekä kattaa siihen sisältyvä moninaisuus, että liittää näennäisesti ristiriitaisetkin elementit osaksi eheää, jakamatonta kokonaisuutta (Bruscia 2014, 11). Jos musiikkiterapiaa lähestytään Bruscian edellä esittämän ajatuksen kautta, yhteisöllisyys sijoittuu ensi sijassa osaksi ihmisyyttä (ja humanistisia tieteitä) ja mielenkiinto suuntautuu erityisesti ihmisten välisten prosessien tarkasteluun niin yhteisöissä, yhteiskunnissa kuin kulttuureissakin (Bruscia 2014, 11). Tätä kautta onkin löydettävissä monia yhtymäkohtia esimerkiksi viimeaikaiseen musiikkisosiologian tutkimukseen.

Yhteisölliset näkökulmat ovat olleet keskeisesti mukana esimerkiksi tutkimuksessaan suurelta osin terveyteen ja hyvinvointiin keskittyneen musiikkisosiologi DeNoran (2000, 2013) tutkimustyössä, joka on osin levittänyt myös yhteisömusiikkiterapian alueelle. DeNora on lähestynyt musiikin ja jokapäiväisen elämän välistä suhdetta etnografisen tutkimuksen kautta, ja hän on painottanut musiikin ja hyvinvoinnin suhteessa nimenomaan sosiaalista ja ekologista näkökulmaa, eli sitä, kuinka musiikki ja musiikillinen toiminta ilmentyvät sosiaalisissa käytännöissä (DeNora 2013, 6). Yhteisöllisestä näkökulmasta musiikki (ja musiikkiterapia) nähdäänkin Stigen, Ansdellin, Elefantin ja Pavlicevicin (2010, 5–9) mukaan nimenomaan sosiaalisena toimintana, joka sijoittuu johonkin kontekstiin, ja jolla on osuutensa ihmisten välisessä vuorovaikutuksen ja ihmissuhteiden toteutumisessa. Rolvsjord ja Stige (2015) ovat avanneet laajemminkin sitä, mitä kontekstilla voidaan musiikkiterapian yhteydessä tarkoittaa, ja he ovat tunnistaneeet kolme erilaista käsitystä kontekstista: Ensinnäkin kontekstilla voidaan tarkoittaa sitä ympäristöä, jossa musiikkiterapiaa harjoitetaan. Toiseksi musiikkiterapia itsessään voidaan nähdä kontekstina, jossa musiikillinen vuorovaikutus, leikki ja luovuus toteutuvat. Kolmanneksi musiikkiterapia voidaan hahmottaa vuorovaikutteisina konteksteina, jolloin musiikkiterapiaprosessiin sisältyvät toiminnot linkittyvät osaksi laajempien kontekstien verkostoa, johon kietoutuvat esimerkiksi paikallisen yhteisön, eri instituutioiden, musiikillisten kulttuurien, hyvinvointipolitiikan ja monitieteisten akateemisten diskurssien kontekstit (Rovsjord ja Stige 2015, 55). Tämä tarkastelu avaa osaltaan musiikkiterapiaan ja sen toteuttamiseen liittyvää moniulotteisuutta.

Bruscia (2014) on toisaalta esittänyt myös jaottelua musiikkiterapian toiminta-alueista ja työskentelytasoista, ja yhteisömusiikkiterapian näkökulmasta toiminta-alueista erityisen mielenkiintoisina näyttäytyvät mielestäni virkistystoiminnan alue (recreational area), jonka alle sijoittuvat esimerkiksi elämänlaatua lisäävät

yhteisöllistä tai yksilöllistä kulttuuritoimintaa sisältävät musiikkiterapian sovellukset, sekä ekologinen (ecological) toiminta-alue, jonka alle sijoittuu terveyden edistäminen yhteisöllisessä kontekstissa erityisesti sosiaalisten asenteiden ja arvojen alueella toimien. (Bruscian jaottelua on nostanut esiin myös Lilja-Viherlampi (2007), jonka käännöksiin ja tiivistyksiin tässä myös osin pohjaan.)

Musiikkiterapian kentällä ei siis ole yhtä dominoivaa paradigmaa tai perspektiiviä, vaan musiikkiin, terveyteen, hyvinvointiin ja terapiaan liittyvästä keskustelusta voidaan tunnistaa useammanlaisia diskursseja (esim. Stige ym. 2010, 12). Stige ym. (2010, 12) huomauttavatkin, että jos tarkastellaan musiikkiterapian näkökulmia yhteisöllisyyteen ja yhteisömusiikkiterapian suhdetta ns. valtavirtaa edustavaan musiikkiterapiaan, eri maiden välillä voidaan havaita huomattavaa vaihtelua. Näitä eroavaisuuksia voi havaita myös eri musiikkiterapiajärjestöjen käyttämissä musiikkiterapian määritelmässä. Musiikkiterapiaa ikääntyneiden kuntoutusmuotona tutkinut Niemelä (2016, 61–62) on huomauttanut, että (edellä mainitussa) Suomen musiikkiterapiayhdistyksen käyttämässä musiikkiterapian määritelmässä hyvinvointiin ja ennalta ehkäisevään musiikin käyttöön liittyvät musiikkiterapeuttiset projektit rajataan musiikkiterapian ulkopuolelle, mikä tekee määritelmästä tiukemman verrattuna esimerkiksi musiikkiterapia-alan maailmanjärjestön (World Federation of Music Therapy) käyttämään määritelmään. Niemelä onkin ehdottanut tilalle seuraavaa määritelmää:

Musiikkiterapia on tavoitteellinen ja tuloksia arvioiva prosessi, jossa musiikkiterapeutti yhdessä asiakkaan (yksilö, viiteryhmä, yhteisö) kanssa rakentaa, musiikkiterapian menetelmiä käyttäen, dialogin, jonka tavoitteena on asiakkaan yksilöllinen ja ympäristön huomioiva hyvinvoinnin sekä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ennaltaehkäisevä, hoitava ja kuntouttava ylläpitäminen ja edistäminen.¹

Tätä määritelmää ovat osaltaan puoltaneet myös Saukko ja Hakomäki (2019, 19–20), jotka ovat tehneet Kelalle kirjallisuuskatsausta musiikkiterapian vaikutuksesta kehitysvammaisten lasten, nuorten ja aikuisten toimintakykyyn. He näkevät Niemelän esittämän määritelmän vastaavan parhaiten nykyisiä suomalaisen kuntoutuksen ajattelumalleja ja käytäntöjä (Saukko ja Hakomäki 2019, 19–20). Koska tässä tutkielmassa kiinnostus suuntautuu nimenomaan yhteisömusiikkiterapian eri toteutustapoihin ja mahdollisuuksiin lasten ja nuorten kuntoutuksessa, tukeudun osaltaan Niemelän esittämään määritelmään ja nostan esiin myös niitä mahdollisuuksia, joita hyvinvointiin ja ennaltaehkäisevään musiikin käyttöön liittyvät musiikkiterapeuttiset projektit voivat tarjota.

¹ Niemelä, 2016, 142–143.

2.2 Yhteisömusiikkiterapia ja sen keskeiset periaatteet

Yhteisömusiikkiterapia (Community Music Therapy, CoMT) ei ole yhtenäinen teoria tai käytäntö, vaan laajasti yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan välisiä suhteita tutkiva lähestymistapa (Stige ym. 2010, 15–16) ja monipuolinen ja kehittyvä sosiaalinen käytäntö, jonka eri ilmenemismuodot voi Stigen (2015, 233–234) mukaan tavoittaa paremmin, kun pyrkii kuvaamaan lyhyesti niitä tyypillisiä ominaisuuksia tai piirteitä, joita siihen voi sisältyä. Näitä ominaisuuksia (quality) ovat osallistumisen edistäminen (Participatory), resurssilähtöisyys ja henkilökohtaisten vahvuuksien käyttöön saaminen (Resource-oriented), ympäröivän yhteisön prosesseihin liittyminen (Ecological), uusien identiteettien luominen ja ilmentäminen (Performative), sosiaalisen muutoksen aikaan saaminen (Activist), reflektiivisyys (Reflective), sekä eettisyys (Ethics) (Stige 2015, 238–239; Clements-Cortés ja Fleetwood 2017, 38). Esimerkiksi Stige (2015, 238–239) viittaa näihin seitsemään keskeiseen ominaisuuteen PREPARE-akronyymillä ja toteaa, että syvällisemmän ymmärryksen ominaisuuksista voi saavuttaa tapauskuvausten kautta.

Yhteisömusiikkiterapian lähtökohtana on ollut tarkastella kliinisen musiikkiterapian käytäntöjä kulttuurisissa yhteyksissään ja konteksteissaan huomioiden musiikin kytkeytymisen yksilön elämänlaatuun ja hyvinvointiin, ja siihen sisältyy pyrkimys saada ekologisin ja inklusiivisin järjestelyin aikaan myös sosiokulttuurisia ja yhteisöllisiä muutoksia (Niemelä 2016, 60–61). Stige (2015, 234–236) toteaa, että vuosien varrella hyvin monet eri tutkijat ovat korostaneet yhteisöllisyyden merkitystä, mutta hän nostaa käänteentekeväksi vuonna 2001 avatun Voices: A World Forum for Music Therapy -verkkojulkaisun perustamisen ja tämänkin edesauttaman globaalin diskurssin syntyminen. Viime vuosina yhteisömusiikkiterapian tutkimus on Stigen (2015, 236) mukaan alkanut saada enemmän jalansijaa ja jatkuvuutta. 2000-luvun tutkimuskirjallisuudesta löytyykin esimerkiksi runsaasti erityyppisiä tapaustutkimuksia, joissa pohjataan nimenomaan yhteisömusiikkiterapian käsitteeseen.

Yhteisömusiikkiterapian näkökulmasta terapia nähdään kontekstiriippuvana, yhteisöllisenä toimintana, jossa keskitytään yhteistoiminnallisiin mahdollisuuksiin sekä siihen, kuinka yksilön kokemat ongelmat ja haasteet ovat sidoksissa sosiaalisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin (Stige 2015). Työskentelylle tyypillistä on keskittyminen kollektiiviseen musisointiin, sekä pyrkimys saada jokaisen ääni kuuluviin (Stige 2015, 233). Stige (2015, 243–244) on todennut, että lähestymistavan kehittyessä tutkijoilla ja klinikoilla on ollut eriäviä käsityksiä siitä, minkälaisia tavoitteita terapialla tulisi olla. Ristiriidat ovat liittyneet erityisesti siihen, kuinka yhteisöllisten mahdollisuuksien ja sosiaalisen vastuun nähdään suhteutuvan kliinisten ja vaikuttavaksi todennettujen musiikillisten interventioiden käyttöön yksilöllisten tavoitteiden saavuttamisessa (Stige 2015, 243–244). Yhteisömusiikkiterapialla onkin eri maissa hyvin erilainen

asema osana musiikkiterapian kenttää: esimerkiksi Iso-Britanniassa varhaisten yhteisöllisten kokeilujen ja niitä seuranneen kliinisemmin orientoituneen suuntauksen myötä yhteisömusiikkiterapiaan suhtaudutaan melko ristiriitaisesti, kun taas Norjassa yhteisömusiikkiterapia nähdään olennaisena osana ns. valtavirtaa edustavaa musiikkiterapiaa (Stige ym. 2010, 12).

2.3 Toimintaympäristö Suomessa

Edellä on todettu yhteisömusiikkiterapian käytäntöjen ja käytettyjen käsitteiden vaihtelevan eri maissa ja konteksteissa, ja seuraavaksi avaankin vielä hieman tarkemmin suomalaisen toimintaympäristön erityispiirteitä. Ammatillista musiikkiterapiakoulutusta on Suomessa järjestetty 1970-luvulta alkaen, ja alan kehityksen alkuvaiheessa musiikkiterapeutin virkoja perustettiin erityisesti kehitysvammalaitoksiin ja psykiatriin sairaaloihin (Saukko ja Hakomäki 2019, 20). Samoihin aikoihin Suomeenkin levisi lähinnä Englannista erilaisia terapeuttisen yhteisön sovellutuksia, joita on toteutettu 1960-luvulta psykiatriassa ja 1970-luvulta laitospäivätoiminnassa, sekä lisäksi joissakin kouluissa ja kehitysvamma- ja päihdekuntoutuksen puolella (Murto 2013, 10). Vaikka varhaisissa suomalaisen musiikkiterapian muodoissa yhteisöllisyys ja siihen sisältyvä musiikin jakaminen ja elämyksellisyys olivat hyvin vahvasti etualalla (Tynys 2016, 76), myöhempi yhteisömusiikkiterapian suuntaus ei ainakaan toistaiseksi ole Suomessa yleistynyt. Vastaavasti kuin Iso-Britanniassa tähän ovat vaikuttaneet pyrkimykset osoittaa musiikkiterapian vaikuttavuutta ja vakiinnuttaa sen asemaa, mikä on johtanut tietynlaiseen institutionaalistumiseen ja siihen, että musiikkiterapiaa on pyritty ymmärtämään nimenomaan lääketieteellisinä ja psykoterapeuttisina interventioina (Mitchell 2021, 196–197). Tähän nähden yhteisöllinen suuntaus onkin usein nähty jossain määrin ongelmallisena ja alan vakiinnuttamisen kannalta jopa haitallisena (Mitchell 2021, 196–197). Väitöskirjassaan yhteisömusiikkiterapeuttista näkökulmaa avannut Niemelä (2016, 61–63) on toisaalta pohtinut, että yksi syy siihen, miksei yhteisömusiikkiterapiaa ole juurikaan sovellettu suomalaisen musiikkiterapian kentällä, on se, että Suomessa musiikkiterapeutit työskentelevät (nykyään) harvoin viroissa erilaisissa hoitoyksiköissä. Niemelä (2016, 14) on toisaalta myös todennut, että 2000-luvulla on yleistynyt näkemys siitä, kuinka taide voi eri muodoissaan, elettyyn arkeen tuotuna ja arjessa toteutettuna, lisätä hyvinvointia ja elämänlaatua. Taidelähtöistä toimintaa voidaan yhteisöissä kuitenkin toteuttaa myös monista muista kuin musiikkiterapian lähtökohdista.

Kuntoutuksen kentällä musiikkiterapian toimintatapojen muotoutumiseen on vaikuttanut suurelta osin se, millä myöntämisedellytyksin Kela järjestää musiikkiterapiaa kuntoutuksen asiakkaille. Tällä hetkellä Kelan järjestämä

musiikkiterapia voi olla vaativaa lääkinällistä kuntoutusta, jolloin tavoitteet liittyvät kykyyn tehdä töitä tai selviytyä paremmin arkielämässä sairaudesta tai vammasta huolimatta (Kela 2022). 16–25-vuotiaille musiikkiterapia voi olla myös kuntoutuspsykoterapiaa, jonka tavoitteena on edistää työ- ja opiskelukykyä (Kela 2022). Näistä vaativaa lääkinällistä kuntoutusta voidaan toteuttaa myös arkiympäristössä, kuten kotona, koulussa tai päiväkodissa (Kela 2022), ja sen viitekehyksenä käytetään WHO:n kansainvälistä toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitusta eli ICF-luokitusta (International Classification of Functioning, Disability and Health) (Saukko ja Hakomäki 2019, 9). ICF-mallin mukaan ihmisen toimintakykyä ei tule tarkastella pelkästään terveydentilan (diagnoosin) tai toimintarajoitteiden kautta, vaan tulee huomioida myös muut tekijät, jotka vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin osallistua yhteisönsä toimintaan (Saukko ja Hakomäki 2019, 9). Yhtenä toimintakyvyn ulottuvuutena voidaan tarkastella sosiaalista toimintakykyä, joka on ihmisen omien valmiuksien lisäksi sidoksissa myös ympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin ja rajoitteisiin, ja jonka kannalta keskeisiä ovat myös esimerkiksi toisilta saatu tuki ja ympäröivät asenteet (Saukko ja Hakomäki 2019, 11; 13–14). Tätä ulottuvuutta ajatellen yhteisöllisyyteen liittyvien näkökulmien pohtiminen on nähdäkseni musiikkiterapiankin kontekstissa hyvin perusteltua. Mäkeläkin (2019, 61) nostaa esiin sen, että musiikkiterapian kytkeminen hyvinvointiin voi avata keskusteluyhteyksiä uudenslaisiin kuntoutuksen toimintamalleihin, jolloin myös erilaiset taidetta ja hyvinvointia yhdistävät projektit voisivat olla mahdollinen konteksti musiikkiterapialle.

Suomalaiseen toimintaympäristöön on vaikuttanut osaltaan myös koulutusjärjestelmä, joka toisaalta on myös elänyt alan kehittyessä. Suomessa musiikkiterapeutteja kouluttaa tällä hetkellä Roiha-instituutti (joka järjestää muitakin taideterapiakoulutuksia), ja kyseessä on ns. laaja-alainen musiikkiterapian ammatillinen koulutus. Koulutuksessa käydään läpi eri malleja, menetelmiä ja näkökulmia, ja yhteisöllisyys voi olla hyvinkin eri roolissa yksittäisten musiikkiterapeuttien työskentelyssä. Yhteisömuusikon erikoistumiskoulutusta puolestaan on tarjolla ammattikorkeakoulujen kautta, ja osana opintoja painotetaan musiikkiterapian soveltavaa käyttöä yhteisömuusikon toiminnassa ja toiminnallisessa ryhmäpedagogiikassa (Pantsu ja Nyqvist 2019, 9). Turun ammattikorkeakoulussa tämä valtakunnallinen koulutus on profiloitu Muusikkona sairaala- ja hoivaympäristössä -koulutukseksi (Koivisto ja Lilja-Viherlampi 2019, 19), joka on jatkumoa pitkälle kehitystyölle, johon on sisällynyt myös vuosina 2009–2013 pilotoitu musiikkiterapeutti-musiikkipedagogikoulutus (Koivisto ja Lilja-Viherlampi 2019, 9). Koivisto ja Lilja-Viherlampi (2019, 28–29) toteavat, että muita sairaala- ja hoivamusikikityön kehittämistyötä tehneitä toimijoita ovat olleet muun muassa Metropolia, Kuopion konservatorio sekä Miina Sillanpää -säätio. Musiikkiterapiaa yliopistollisena oppiaineena kehittävässä Jyväskylän yliopistossa yhteisöllisyyteen ja yhteisömusiikkiterapiaan liittyvät tutkimusaiheet ovat olleet suhteellisen harvinaisia,

mutta muutamina esimerkkeinä tämän tyyppisestä tutkimuksesta voidaan mainita Niemelän (2016) Sotainvalidien Sairaskodin ryhmämusiikkiterapiaan liittyvä väitöstutkimus, sekä Punkasen (2006) lisensiaatintutkimus, jossa hän hahmottelee yhteisöhoitoajatteluun perustuvaa huumekuntoutuksen mallia. Aiheesta ei ole tehty kattavaa katsausta, mutta tässä tutkielmassa käytetyn aineiston perusteella vaikuttaisi, että Suomessa on tehty enemmänkin yksittäisiä yhteisömusiikkiterapeuttisia kokeiluja kuin lähdetty systemaattisemmin tutkimaan ja kehittämään yhteisömusiikkiterapian työtapoja. On myös mahdollista, että koska tutkimus on suurelta osin painottunut musiikkiterapiaan nimenomaan lääketieteellisinä ja psykoterapeuttisina interventioina, paljon käytännössä tehtyä ja kokeiltua jää tieteellisen tutkimuksen ulottumattomiin. Mahdollisesti huomattavasti kattavamman kuvan yhteisöllisten toimintatapojen ja yhteisömusiikkiterapian soveltamisesta Suomessa voisi saada esimerkiksi musiikkiterapeuttien haastattelujen ja kyselytutkimusten keinoin ja/tai ammattilehden (Musiikkiterapia-lehti) sisältöä analysoimalla. Oman haasteensa kokonaiskuvan saamiseen tuo myös monitieteisyys ja näkökulmien moninaisuus. Useilla eri aloilla kartutetun osaamisen kokoamiseen on Jyväskylän yliopistossa pyritty vastaamaan käynnistämällä vuonna 2021 monitieteinen hyvinvoinnin tutkimuksen JYU.Well-yhteisö, jossa myös musiikkiterapian tutkimusala on mukana (Jyväskylän yliopisto 2022).

2.4 Musiikkiterapian suhde yhteisö-, hoiva- ja sairaalamusiikkiin ja terapeuttiseen musiikkikasvatukseen

Nähdäkseni yhteisömusiikkiterapiaa ja sen toiminta-alueita määriteltäessä on olennaista tarkastella myös sen suhdetta muutamisiin muihin musiikillisen toiminnan muotoihin (yhteisö-, hoiva- ja sairaalamusiikki, sekä terapeuttinen musiikkikasvatus), joilla on ainakin joiltain osin yhteisiä rajapintoja musiikkiterapian kanssa. Tämä listaus ei ole kaiken kattava (esimerkiksi sairaaloissa musiikillista toimintaa saattavat tarjota/järjestää myös esimerkiksi sairaalaklovnit tai varhaiskasvattajat, ja myös hoitohenkilökunta voi hyödyntää musiikkia työssään eri tavoin), mutta pyrkimys on nostaa esiin olennaisimpia eroja ja toisaalta merkittäviä yhteyksiä musiikkiterapian ja muiden läheisten musiikillisen toiminnan muotojen välillä. Tämä tarkastelu on tarpeellista siksi, että yhteisöllisyyttä, kulttuuria ja kontekstia painottava yhteisömusiikkiterapia on joltain osin jopa lähempänä yhteisömusiikkia (community music) kuin psykoterapeuttisesti ja lääketieteellisesti painottunutta musiikkiterapiaa (O'Grady ja McFerran 2007, 14). O'Grady ja McFerran (2007) ovatkin pyrkineet vastaamaan kysymykseen siitä, mikä erottaa yhteisömusiikkiterapian yhteisömusiikista, ja he nostavat esiin seuraavia näkökulmia: Ensinnäkin yhteisömusiikkiterapia kattaa koko terveydenhuollon jatkumon akuutista sairaudesta

tai kriisistä kuntoutuksen kautta osaksi yhteisöä ja kohti hyvinvointia, kun taas yhteisömusiikkitoiminta sijoittuu tyypillisemmin rajatummalle osalle tätä jatkumoa. Toiseksi eroja voidaan nähdä musiikkityöntekijän prioriteeteissa esimerkiksi suhteessa musiikin esteettiseen arvoon: musiikkiterapeutille esteettisyys on aina toissijaista suhteessa yksilöön ja hänen tarpeisiinsa, kun taas yhteisömuusikko saattaa joskus painottaa musiikin esteettistä arvoa yli yksittäisen osallistujan näkökulman. Kolmanneksi O'Grady ja McFerran (2007) nostavat esiin eri ammattikuntien ammattietiikan ja eettiset ohjeet, sekä ammatillisen vastuullisuuden (accountability; responsibility), joiden he näkevät musiikkiterapian osalta toisaalta muokkautuvan yhteisömusiikkiterapian suuntauksen kehittyessä.

Edellä esitelty O'Grady ja McFerranin (2007) tarkastelu pohjaa australialaisten musiikkiterapeuttien ja yhteisömuusikkojen haastatteluihin. Vastaavaa pohdintaa on tehty osaltaan myös Suomessa, ja sairaala- ja hoivamusiikkityön käsitteistöä ja tietoperustaa tutkineet Koivisto ja Lilja-Viherlampi (2019, 18) toteavat, että 2010-luvulla hoivamusiikki ja hoivataide ovat haastaneet myös Suomen musiikkiterapiayhdistyksen pohtimaan sairaala- ja hoivamusiikin ja musiikkiterapian rajapintoja. Näitä rajapintoja on tarkastellut myös sairaalamusiikin toimintamallia Seinäjoen keskussairaalaan rakentanut Mäkelä (2019, 104), joka nostaa keskeisiksi eroavaisuuksiksi musiikkiterapiaan liittyvän suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden ja toisaalta sen, että sairaalamusiikkityötä ohjaa yhteisötaiteen periaate siitä, että musiikkia tehdään koko yhteisölle, myös omaisille ja henkilökunnalle. Vuolteenahon (2019, 84–85) haastattelema, Helsingin yliopistollisen sairaalan (HUS) lastenpsykiatriassa toiminut musiikkiterapeutti Hakomäki nostaa esiin musiikkiterapian prosessimaisuuden verrattuna enemmän hetkessä tapahtuvaan sairaalamuusikon työhön, mutta näkee yhdistävänä tekijänä herkkyyden mukautua kuulijan tilanteeseen. Lilja-Viherlampi (2013, 14–15) on avannut sairaala- ja hoivamusiikkityön mahdollisia tulokulmia todeten, että siinä missä työn painotus voi olla hoitoprosessin tukemisessa ja moniammatillisen yhteistyön kehittämisessä, lähtökohdat voivat olla myös suuremmin muusikon tai musiikkipedagogin työssä ja sen näkökulman kautta syntyvissä tavoitteissa. Lilja-Viherlampi (2007; 2013, 15) on perehtynyt asiantuntijahaastattelujen kautta kattavasti myös musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian kosketuspintoihin, ja hän pitää erityisen hedelmällisenä sellaista terapeutin musiikkikasvatuksen tulokulmaa, jossa ajatuksena on vahvistaa ihmisen hyvinvointia merkityksellisen musiikkisuhteen synnyttämisen ja kehittämisen kautta. Lilja-Viherlampi (2007, 297–299) toteaa, että vaikka musiikkiterapia ja -kasvatus toimivat erilaisista viitekehyksistä lähtien, ne molemmat ovat kiinnostuneita ihmisen merkityksellisestä toiminnasta musiikin parissa ja käyttävät musiikkia sisäisen ulkoiseksi ja ulkoisen sisäiseksi tulemisen prosessissa. Hän esittää, että musiikkikasvatukseenkin voisi soveltaa kommunikaatiopainotteisen musiikkiterapian ajatusta siitä, että minuuden kehittyvät

rakenteet voivat löytää musiikista puitteita, joihin tukeutua (Lilja-Viherlampi 2007, 299).

Mielenkiintoisia näkökulmia musiikkiterapian ja muun hyvinvointityössä käytetyn musiikin käytön välisiin suhteisiin tarjoaa myös Siika-Aho (2019). Hän on avannut esimerkiksi terapian vaikutusten arviointiin liittyviä näkökulmia ja toisaalta sitä, kuinka 2000-luvun alusta trendinä on ollut, että (Suomessa) muihin kuin perinteisiin ympäristöihin taidetta vievät muut kuin koulutetut terapeutit. Siika-Aho (2019, 195) huomauttaa myös, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointityö pohjaa pitkälti projekteihin ja projektirahoitukseen. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella näkisinkin, että olisi erittäin mielenkiintoista tarkastella ja verrata (yhteisö)musiikkiterapian, yhteisö-, hoiva- ja sairaalamusiikin sekä terapeuttisen musiikkikasvatuksen toiminta-alueita ja -tapoja sekä toimintaympäristöön vaikuttavia tekijöitä Suomessa ja Norjassa, jossa yhteisömusiikkiterapiaa on 1970-luvulta alkaen sovellettu hyvin monipuolisesti (Stige ym. 2010, 12).

3 LASTEN JA NUORTEN YHTEISÖMUSIIKKITERAPIA

Tässä luvussa nostan esiin esimerkkejä siitä, kuinka lasten ja nuorten yhteisömusiikkiterapiaa on toteutettu ja tutkittu eri maissa ja eri konteksteissa. Pohjustan käsittelyä tarkastelemalla lasten ja nuorten musiikkiterapian alueella tehtyä tutkimusta ensin hieman yleisemmällä, muutkin lähestymistavat kuin yhteisömusiikkiterapian kattavalla tasolla nostaan kuitenkin ensi sijassa esiin yhteisöllisyyteen linkittyviä näkökulmia. Koska terapiatyötä tehdään hyvin eri ikäisten lasten ja nuorten kanssa, erilaisissa konteksteissa ja erilaisista lähtökohdista, tutkimus on hyvin monipuolista. Viime vuosina on tehty jonkin verran aihepiiriä kartoittavaa tutkimusta, ja esimerkiksi McFerran, Fedrigo ja Wölfl (2021) ovat pyrkineet keräämään kansainvälisen kyselytutkimuksen avulla tietoa nuorten kanssa työskentelevien musiikkiterapeuttien toimintatavoista ja taustalla olevasta koulutuksesta. Heidän mukaansa toimintatavat ovat eri maissa yllättävänkin yhdenmukaisia. Kartoituksessa kiinnitetään huomiota myös siihen, missä toimintaympäristöissä nuorten kanssa toimivat musiikkiterapeutit työskentelevät ja näistä yleisimpiä ovat koulut, erityiskasvatus, sairaalat, mielenterveysyksiköt, sekä erilaiset yhteisölliset ohjelmat (community programs). Toisaalta on kartoitettu myös esimerkiksi varhaislapsuudessa (early childhood) toteutettavan musiikkiterapian toimintatapoja ja tavoitteita. Tuomi, Ala-Ruona ja Oldfield (2017) ovat tehneet huomion, että varhaislapsuuden osalta yksilökeskeisistä työtavoista on merkittävässä määrin siirrytty dyadien (lapsi ja vanhempi -parien) kanssa toimimiseen sekä perhekeskeisiin työtapoihin, ja terapian tavoitteet voivat usein liittyä sosiaalisen toiminnan näkökulmaan kuten perheen sisäiseen vuorovaikutukseen, yleisiin vuorovaikutustaitoihin, kielelliseen ja ei-kielelliseen kommunikointiin sekä sosiaaliseen käyttäytymiseen. Lasten (ja nuorten) kanssa toteutettavan musiikkiterapian kenttää voidaan pyrkiä hahmottamaan myös erittelemällä musiikkiterapian keskeisiä kohderyhmiä, ja tällöin esiin nousevat esimerkiksi lapset, joilla on autismitietäjä häiriöitä, kehityshäiriöitä tai -viivästymää, kielellistä

erityisvaikeutta tai oppimisvaikeutta, aistirajoitteita, kiintymyssuhdehäiriöitä tai mielenterveyden häiriöitä (Tuomi ym. 2017).

Suomessa lasten musiikkiterapiaa on perinteisesti jaoteltu kommunikaatiopainotteiseen, neuropsykologisesti painottuneeseen, oppimisteoreettisesti painottuneeseen sekä psykodynaamisesti painottuneeseen musiikkiterapiaan (Ahonen-Eerikäinen 1999a, 1999b). Yhteisöllisyyden näkökulmaa on jossain määrin nostanut esiin lapsen kuntoutusprosessiin tavoitteita tarkastellut Saukko (2008), joka on korostanut niin lähiyhteisön merkitystä kuntoutuskumppanuudessa kuin kuntoutuksen ilmenemistä yhteisön toimintaan osallistumisen tasolla. Menetelmänäkökulmasta Erkkilä ja Rissanen nostavat lasten musiikkiterapian osalta esiin kaksi merkittävää Suomessa kehitettyä menetelmää: Kuvionuottimenetelmän ja Tarinasäveltämisen (Rissanen, Kallanranta ja Suikkanen 2008, 692–693). On mielenkiintoista huomata, että vaikka varsinaista yhteisömusiikkiterapian näkökulmaa ei ole lasten musiikkiterapian osalta suoranaisesti esiin nostettu, yhteisölliset näkökulmat ovat liittyneet vahvasti kummankin edellä mainitun menetelmän kehittämiseen: niille molemmille on itseilmaisuuden mahdollistamisen lisäksi tyypillistä auttaa pääsemään kiinni ryhmämuotoiseen musisointiin (Rissanen ym. 2008, 692). Tarinasäveltämistä kehittänyt Hakomäki (2013, 34) on kuvannut menetelmän syntyä iloiseksi sattumaksi, joka tapahtui hänen toteuttaessaan terapeuttista musiikkikasvatusprojektia eräässä kunnallisessa päiväkodissa. Kuvionuottimenetelmää on puolestaan kehitetty vuodesta 1998 lähtien Musiikin erityispalvelukeskus Resonaarissa, jonka toimintakulttuuri pohjaa pitkälti yhteisöllisyyteen (Opintopolku 2018), ja joka toimintansa kautta pyrkii edistämään osallisuutta ja tasa-arvoa (Kuusisto, Tirri, Harju-Luukkainen ja Vettenranta 2013, 171).

Nuoruusiän musiikkiterapian osalta yhteisöllisyys vilahtaa taustalla Tervon (2001, 2003) kuvauksissa taiteen ja psykoanalyttisen psykoterapian välimaastoon sijoittuvasta musiikkiterapiasta. Tervo esittää, että nuoruusiän musiikkiterapian ytimessä on nuoren kypsymistä ja kehitystä edistävien fantasioiden ja luovuuden löytäminen, ja että musiikkiterapia voi osaltaan auttaa esimerkiksi nuorisokulttuurin tuomisessa osaksi hoitolaitosten arkea ja uudenlaisen informaation tavoittamisessa moniammatillisen hoitotiimin käyttöön (Tervo 2001, 87–89). Tervo (2001, 89) nostaa myös esiin nuorten yhteisöterapian (adolescent community therapy) mahdollisuudet nuorten kehityksen tukemisessa ja konfliktien ja traumojen työstämisessä.

Viimeaikaisen (kansainvälisen) tutkimuksen osalta Saukko ja Hakomäki (2019, 49) toteavat, että musiikkiterapia-alan kirjoitukset ja tutkimukset käsittelevät yhä useammin (kohdassa 2.4 mainitun) ICF-luokituksen pääluokkaa 9 (yhteisöllinen, sosiaalinen ja kansalaiselämä) sekä ympäristötekijöiden pääluokkaa 3 (tuki ja keskinäiset suhteet), johon Saukko ja Hakomäki liittävät musiikkiterapeutin työskentelyn perheiden ja yhteisöjen kanssa. Kaiken edellä mainitun pohjalta vaikuttaisi, että vaikka Suomessa ei ainakaan tähän tutkielmaan löydetyn aineiston

perusteella ole juurikaan tehty varsinaista lasten ja nuorten yhteisömusiikkiterapian tutkimusta, on aiemmasta tutkimuksesta ja käytännöstä kuitenkin löydettävissä joitakin yhteyksiä yhteisöllisiin näkökulmiin. On toisaalta myös mahdollista, että yhteisöllisyyteen liittyvät kokeilut ja pohdinnat ovat kliinisesti orientoituneiden painotusten vuoksi jääneet suurelta osin tieteellisen tutkimuksen ulkopuolelle.

Seuraavaksi esittelen esimerkkejä siitä, kuinka lasten ja nuorten yhteisömusiikkiterapiaa on toteutettu eri maissa ja eri konteksteissa. Ajatuksenani on, että tämänkaltaisen tarkastelu voisi osaltaan herättää pohtimaan yhteisömusiikkiterapian soveltamisen mahdollisuuksia myös Suomessa. Käsiteltävät esimerkit ovat pitkälti erilaisia tapauskuvauksia ja -tutkimuksia, ja esimerkiksi Caló, Steiner, Millar ja Teasdale (2020) ovat nostaneet esiin tarvetta yhteisöpohjaisten interventioiden (vaikuttavuuden) realistiselle arvioinnille. Vaikka tämä arvioinnin näkökulma on osaltaan hyvin olennainen, sivuutan sen tässä tutkielmassa ja keskityn enemmänkin kokoamaan mahdollisimman monipuolisen kuvauksen erilaisista lasten ja nuorten yhteisömusiikkiterapian sovellutuksista. Tarkastelun pohjana sovellan McFerranin (2020) esittämää jaottelua yhteisöpohjaisiin (community-based) musiikkiterapiaohjelmiin, kasvatuksen konteksteissa (school-based) tapahtuvaan musiikkiterapiaan sekä mielenterveyskuntoutuksessa (mental health) tapahtuviin musiikkiterapeuttisiin interventioihin. Kuten McFerran (2020, 85) itsekin toteaa, kontekstit ovat osin päällekkäisiä ja niin yksittäiset musiikkiterapeutit kuin asiakkaat voivat toimia ajan mittaan useammassa eri kontekstissa. Jaottelu voi kuitenkin auttaa nostamaan esiin erilaisia painotuksia ja näkökulmia, ja on siksi osaltaan hyödyllistä. Tässä yhteydessä on syytä todeta, että siinä missä McFerran (2020) tarkastelee artikkelissaan kaikkea nuorten kanssa tehtävää musiikkiterapiaa, tässä tutkielmassa sovellan jaottelua nimenomaan yhteisömusiikkiterapiaan, jonka ehkä voisi myös kokonaisuudessaan sijoittaa yhteisöpohjaisten musiikkiterapiaohjelmien alle. Aineiston perusteella koen kuitenkin tässä käytetyn jaottelun selkeyttävän tarkastelua, joskin olen muuttanut jaottelua hieman niin, että mielenterveyskuntoutuksen sijasta käytän pääluokkana hoitoyhteisöihin sijoittuvaa musiikkiterapiaa ja sijoitan tämän otsikon alle myös esimerkiksi lastensuojelun kontekstissa toteutetut yhteisömusiikkiterapeuttiset projektit. Pyrin myös peilaamaan tarkastelluilla konteksteilla toteutettua toimintaa suomalaiseen toimintaympäristöön, ja tämän näkökulman esiin tuomiseksi viittaan joillakin lähialoilla toteutettuihin tutkimuksiin ja lisäksi myös muutamiin opinnäytteisiin ja hankekuvauksiin. Niissä yhteyksissä, joissa olen katsonut tämän tarkoituksenmukaiseksi, tuon sen myös selkeästi esiin.

3.1 Yhteisöpohjaiset musiikkiterapeuttiset projektit

McFerranin (2020, 81) mukaan yhteisöpohjaisille musiikkiterapeuttisille projekteille tyypillistä on resurssisuuntautuneisuus. Tällä McFerran tarkoittaa sitä, että mitattavien vaikutusten sijaan keskitytään usein enemmänkin nuorten toiveiden kuulemiseen, subjektiivisten kokemusten arvostamiseen, sekä nuorten äänen esiin saamiseen tuoden heitä marginaalista näkyväksi esimerkiksi eri yleisöille esiintymisen ja omien laulujen kirjoittamisen keinoin. Tutkimukselliset lähestymistavat ovatkin tässä kontekstissa pääsääntöisesti laadullisia ja osallistavia (McFerranin 2020, 81).

Yksi esimerkki nuorten ääntä esiin tuomaan pyrkineestä musiikkiterapeuttisesta projektista on Thomasin (2020) neworleansilaisille syrjäytymisvaarassa ('at-risk') oleville nuorille suunnattu musiikintekemiseen liittyvä interventio, jossa suunniteltiin ja toteutettiin osallistujien ohjaama itse tehtyä musiikkia ja tanssielementtejä sisältänyt video. Thomas (2020, 37–38) nostaa prosessin keskeisiksi teemoiksi yhteisön luomisen, taiteellisen priorisoinnin ja valmiin tuotoksen jakamisen kautta saadun vahvistavan kokemuksen.

Kim (2017) puolestaan kuvaa interventiota, jossa on pyritty luomaan eteläkorealaisille pahoinpitelyille altistuneille, köyhissä oloissa eläville lapsille yhteisöllisen, ryhmämuotoisen musiikkiterapian kautta turvallinen tila, jossa tutkia ja ilmaista tunteitaan, ajatuksiaan ja huoliaan improvisoinnin ja laulujen kirjoittamisen kautta. Tässä interventiossa tutkimuksellinen mielenkiinto on suuntautunut erityisesti lasten käyttäytymiseen ja siihen, minkälaisia muutoksia lapset itse ja heidän opettajansa ovat siinä terapiaprosessin aikana havainneet. Tässä esimerkissä on siis keskitytty myös mitattaviin vaikutuksiin, eli kyseessä on ollut osaltaan myös vaikuttavuustutkimus, joskin Kim (2017) huomauttaa, ettei käytetyllä otoskoolla voi tehdä yleistettäviä päätelmiä.

Fouché ja Torrance (2005) ovat toteuttaneet yhteisömusiikkiterapiaa Cape Townissa poliisiviranomaisten nähtyä tarvetta interventiolle jenginuorten kanssa. Musiikkiterapiaa toteutettiin ryhmämuotoisena niin, että viikoittaiset tapaamiset sisälsivät improvisointia ja sinänsä musiikkiin liittymätöntä keskustelua nuorten elämästä jengissä ja yhteisössään, ja sillä ajatuksella, että toiminnan kautta tarjottiin nuorille mahdollisuuksia tutkia uudenlaisia tapoja suhtautua asioihin, olla luova ja ilmaista itseään (Fouché ja Torrance 2005). Kyseinen projekti on ollut osa monia kokeiluja ja pidempää jatkumoa, joka on johtanut paikallisen yhdistyspohjaisen, yhteisöllisen musiikkiterapiaohjelman käynnistämiseen. Ohjelma tavoittaa nykyään vuosittain noin 600 lasta (MusicWorks 2022).

Edellä kuvatut esimerkit yhteisömusiikkiterapian lähtökohdista toteutetuista projekteista avaavat osaltaan sitä, kuinka interventioiden kautta voidaan pyrkiä tukemaan syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten kehitystä tarjoamalla

mahdollisuus tulla kuulluksi. Sen lisäksi, että yhteisöllisen prosessin kautta voi tulla näkyväksi muille, se voi saada nuoren myös tunnistamaan oman potentiaalinsa (Thomas 2020, 116). Esimerkit tuovat osaltaan esiin myös sitä, kuinka projekteja on lähdetty toteuttamaan nimenomaan johonkin tiettyyn, paikalliseen tarpeeseen vastaten. Edellä nousi esiin myös ajatus turvallisen tilan tarjoamisesta. Tähän liittyen nostan esiin myös Metellin ja Stigen (2016) teoreettiseen tarkasteluun pohjaavan artikkelin, jossa he tarkastelevat sitä, kuinka yhteisömusiikkiterapiaa voidaan hyödyntää pyrittäessä luomaan osallistumisen mahdollisuuksia lapsille, joilla on näkörajoitteita. Yhteisömusiikkiterapiassa on siis osaltaan kyse myös saavutettavan ja osallistumisen mahdollisuuksia avaavan tilan luomisesta.

Tätä tutkielmaa varten löytämäni aineiston perusteella tämän tyyppisiä projekteja ei Suomessa ole toteutettu niin, että toimintaa olisi nimitetty yhteisömusiikkiterapiaksi. Sen sijaan muista lähtökohdista ainakin jossain määrin vastaavaa yhteisömusiikillista toimintaa on Suomessakin pyritty hyödyntämään syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä. Yksittäiseksi esimerkiksi tällaisesta työskentelystä nostan vuosina 2015–2016 toteutetun TAKUULLA YHDESSÄ! -hankkeen, jonka kohderyhmänä ovat olleet nuoret, jotka tarvitsevat tukea osallisuuden edistämiseen sekä yhteisöllisyyden tukemiseen (EURA 2014). Hankekuvauksen mukaan yhteistyötahoina hankkeessa ovat olleet Savon ammatti- ja aikuisopisto, Tyttöjen talo, Kuopion psykiatrian keskus ja KYS:in nuorisopsykiatrian klinikka. Jokaisen tahon toimitiloissa on toteutettu musiikki- ja tanssipajoja nuoria kuullen ja osallistaen, ja työpajoja ovat vetäneet taidepedagogit työpareinaan taide- ja kulttuurimenetelmien oppimisesta kiinnostuneet eri alojen ammattilaiset. (EURA 2014) Vastaaviin hankkeisiin on mahdollisesti osallistunut myös yksittäisiä musiikkiterapeutteja, mutta kattavan kuvan saaminen siitä, kuinka yleistä tällainen on, on haastavaa. Vaikuttaisi siltä, että tämän tyyppisten hankkeiden kokemuksia on tyyppillisesti tarkasteltu ammattikorkeakoulun opinnäytteinä ja pro gradu -töinä, ja yksi mahdollinen jatkotutkimuskohde (esimerkiksi kyselytutkimusten tai haastattelujen keinoin) voisikin olla se, minkä verran musiikkiterapeutit ovat Suomessa olleet mukana yhteisöpohjaisissa projekteissa, ja onko toteutettu hankkeita, joissa toiminnan taustalla ovat olleet nimenomaan (yhteisö)musiikkiterapeuttiset lähtökohdat.

3.2 Yhteisömusiikkiterapia kasvatuksen konteksteissa

Päiväkodit, koulut ja erityisoppilaitokset ovat lasten ja nuorten musiikkiterapian osalta usein keskeinen konteksti, ja esimerkiksi Iso-Britanniassa suurin osa lasten kanssa toteutettavasta musiikkiterapiatyöskentelystä sijoittuu kouluihin (Tomlinson, Derrington ja Oldfield 2012). Myös Suomessa Kelan järjestämää vaativaa

lääkinnällistä kuntoutusta voidaan toteuttaa koulussa tai päiväkodissa (Kela 2022). McFerranin (2020, 82) mukaan kasvatuksen kontekstissa tapahtuvien musiikkiterapiainterventioiden tutkimukselle on tyypillistä pyrkiä vertaamaan tilannetta ennen ja jälkeen intervention, sekä käyttää kontrolliasetelmaa, jossa toinen ryhmä läpi käy erilaisen intervention. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella vaikuttaisi kuitenkin, että yhteisömusiikkiterapian tutkimuksen osalta myös kasvatuksen kontekstiin sijoittuvat tutkimukset ovat useimmiten laadullisia tapaustutkimuksia.

Ensimmäinen kasvatuksen kontekstista nostamani esimerkki on Iso-Britanniasta, jossa yhteisömusiikkiterapiaa on kouluympäristössä toteuttanut pitkään muun muassa The North Yorkshire Music Therapy Centre -hyväntekeväisyysjärjestö, joka on sekä tarjonnut musiikkiterapiaan soveltuvan työtilan mobiilin yksikön kautta että palkannut musiikkiterapeutteja suoraan kouluympäristöön (Tomlinson ym. 2012). Kerättyjen lahjoitusten avulla musiikkiterapiaa on voitu tarjota lapsille ja nuorille, joilla on haasteita kielellisessä kommunikoinnissa tai vuorovaikutuksen alueella, tarkkaavaisuuden ongelmia, emotionaalisia tai käyttäytymiseen liittyviä pulmia, fyysisiä rajoitteita tai aistiyliherkkyyttä tai -vamma (Tomlinson ym. 2012, 130). Tässä toimintamallissa yhteisöllisyys on jo lähtökohtaisesti vahvasti mukana, kun paikallisen yhteisön jäsenet tukevat lahjoituksin heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen mahdollisuuksia, mutta yhteisömusiikkiterapian periaatteita sovelletaan monipuolisesti myös käytännön musiikkiterapiatyöskentelyn tasolla (Tomlinson ym. 2012, 117-132).

Toisena esimerkkinä käsittelen Helle-Vallen, Binderin, Anderssenin ja Stigen (2017) tapaustutkimusta, jossa tarkastellaan neljän norjalaisen varhaiskasvatusikäisen pojan ryhmämuotoista musiikkiterapiaa. Ryhmä kokoontui päiväkodissa, ja tapaamisiin sisältyi ohjattua musiikillista leikkiä ja improvisointia, sekä esitysten valmistelua kahteen tilaisuuteen, joissa lapset esiintyivät yleisölle. Taustalla oleva tutkimuskysymys oli, kuinka lasten levottomuutta voidaan ymmärtää prosessina, ja tutkijat käyttivät yhteisömusiikkiterapian eri ominaisuuksia (PREPARE) tähän liittyvän reflektoinnin pohjana. Tuloksenaan he esittivät, että lähestymistapa voi tuoda hyvää vastapainoa yksilö- ja ongelma-keskeisyydelle ja lisätä ymmärrystä aikuisten roolista prosessissa sekä niistä systemisistä vaikutuksista, jotka heijastuvat lasten levottomuuteen. (Helle-Valle ym. 2017.)

Niin ikään Norjassa toteutetussa tutkimuksessa Enge ja Stige (2022) ovat keskittyneet pakolaisena maaseudulle saapuneiden lasten sosiaaliseen hyvinvointiin painottaen erityisesti vertaisyhteisön merkitystä. Terapiaprosessi, jossa neljä lasta osallistui ryhmämuotoiseen terapiaan yhden kouluvuoden aikana, toteutettiin osana projektia, jonka tavoitteena oli saada kokemusta siitä, kuinka koulu voisi tukea pakolaisena maahan saapuneita lapsia heidän päivittäisessä elämässään. Projektiin sisältyi myös avoimia tapahtumia, kuten musiikkikahviloita ja konsertteja, ja tutkimuksellisenä näkökulmana oli se, kuinka musiikkiterapiaprosessin kautta

voitaisiin tukea lasten valmiuksia toimia yhteistyössä vertaistensa kanssa, minkä nähtiin olevan yhteyksissä musiikkiterapiassa toteutuviin emotionaalisiin ja sosiaalisiin prosesseihin. Enge ja Stige (2022, 14) esittävät, että tällöin työskentelyn kannalta olennainen asia on lapsen emotionaalinen valmius, mistä syystä he yhdistivätkin asetelmaansa myös tunteiden säätelyyn liittyviä teoreettisia komponentteja, joita ei perinteisesti ole tarkasteltu yhteisömusiikkiterapian yhteydessä.

Winter (2015) puolestaan on pyrkinyt workshop-työskentelyn kautta demonstroimaan malawilaisille opettajille ja opetushallinnon väelle yhteisömusiikkiterapian soveltamisen mahdollisuuksia maaseutukouluissa ja -yhteisöissä, joissa tavoitteena on ollut lisätä erityistä tukea tarvitsevien lasten saavutettavissa olevia musiikillisia mahdollisuuksia. Yhteisömusiikkiterapian ominaisuuksia ajatellen tässäkin työskentelyssä keskeisenä tavoitteena on sosiaalisen muutoksen aikaan saaminen yhteisössä (Activist), mutta työskentelyn ollessa vasta alkuvaiheessa Winter keskittyy pitkälti kuvaamaan toimintaympäristöä ja toiminnan lähtökohtia sekä refleктоimaan omaa työskentelyään: hän kertoo keskittyneensä pitkälti observoimaan, kuuntelemaan ja omaksumaan paikallista kulttuuria ja traditioita (Winter 2015, 279).

Suomessa yhteisömusiikkiterapiaa ei ole kasvatuksen konteksteissakaan varsinaisesti toteutettu ainakaan niin, että sitä olisi tieteellisesti tutkittu. Eräänlainen askel tähän suuntaan on Kivirannan (2009) pro gradu -tutkielma, jossa hän tarkastelee musiikkiterapian mahdollisuuksia lasten ja nuorten koulunkäynnin tukena käyttäen aineistona muun muassa neljän erilaisissa oppilaitoksissa musiikkiterapiaa soveltaneen musiikkiterapeutin haastatteluja. Tutkielmassa käsitellään jonkin verran myös yhteisöllisyyteen liittyviä näkökulmia, mutta varsinaisesti yhteisömusiikkiterapiaksi laskettavaan toimintaan ei tässäkään viitata. Kuten edellä todettiin, esimerkiksi Lilja-Viherlampi (2007) on käsitellyt laajasti terapeuttisen musiikkikasvatuksen mahdollisuuksia, ja merkittäväksi lasten musiikkiterapian menetelmäksi katsottu Tarinasäveltäminen (Hakomäki 2013) syntyi terapeuttisen musiikkikasvatusprojektin ohessa. Lisäksi Kuvionuottimenetelmän kehittämisen yhteydessä mainitun ja kansainvälisestikin musiikin erityiskasvatuksen kehittäjänä ja edistäjänä tunnetun Musiikin erityispalvelukeskus Resonaarin toiminnassa voidaan tunnistaa vastaavia periaatteita ja ominaisuuksia kuin yhteisömusiikkiterapiassa (PREPARE). Keskuksen järjestämiä Resonaari soi! -konsertteja on tutkimuksellisesti lähestytty erityisesti vuorovaikutteisuuden näkökulmasta (Kuusisto ym. 2013, 171–181), ja Laes ja Schmidt (2016) ovat tarkastelleet Resonaarin toimintaa myös sosiaalisen muutoksen aikaansaamisen näkökulmasta suhteessa musiikkikasvatuksen inklusiivisten käytäntöjen kehittämiseen. Resonaarin toiminta on kuitenkin yhteisömusiikkiterapian kanssa huomattavan samankaltaisista painotuksistaan huolimatta nimenomaan musiikkikasvatustyyppistä toimintaa. Onkin mielenkiintoista pohtia sitä, voisiko yhteisömusiikkiterapian lähestymistapoja

tulevaisuudessa jollakin tavoin hyödyntää suomalaisissakin kasvatuksen konteksteissa ja/tai linkittää musiikkiterapiaa esimerkiksi erilaisten hankkeiden kautta uusin tavoin osaksi päiväkotien, koulujen ja erityisoppilaitosten arkea. Vai nähdäänkö tarkoituksenmukaisena, että näissä konteksteissa toimivat Suomessa jatkossakin enemmän esimerkiksi musiikkipedagogit ja yhteisömuusikot?

3.3 Yhteisömusiikkiterapia hoitoyhteisöissä

McFerran (2020, 83–84) toteaa, että mielenterveyskuntoutuksen alueelle sijoittuvan musiikkiterapian tutkimuksen tavoitteena on usein näyttöön pohjautuvan evidenssin saaminen interventioiden vaikuttavuudesta. Ongelmakeskeisen lähestymistavan rinnalla on kuitenkin tehty jonkin verran myös resurssisuuntautunutta tutkimusta ja osin fokusoitu myös musiikin käyttötapoihin osana kuntoutuksen jälkeistä arkielämää (McFerran 2020, 83). Kuten edellä on jo todettu, tutkimuksellinen historia on tällä alueella sikäli mielenkiintoinen, että siihen sisältyy sekä varhaisia (kliinisempää suuntausta edeltäneitä) yhteisöllisiä kokeiluja että myöhempiä, nykyiseen yhteisömusiikkiterapian lähestymistapaan perustuvia tutkimuksia.

Esimerkkinä yhteisömusiikkiterapian hyödyntämisestä mielenterveysyksikössä nostan Mitchellin (2019, 2021) tutkimustyön, joka liittyy kiinteästi yhteisölliseen, puolivuositaiseen Coffee House -tapahtumaan kanadalaisessa nuorten kuntoutujien hoitoyhteisössä ja jonka aineistonkeruumenetelmänä on käytetty nuorten kuntoutujien ja henkilökunnan edustajien haastatteluja. Mitchellin (2021) mielenkiinto suuntautuu erityisesti osallistujien musiikillisten sekä henkilökohtaisten (personal) identiteettien ja esiintymisen välillä nähtäviin kytköksiin, osallistavan esiintymisen (participatory performance) merkityksiin, sekä siihen, kuinka osallistuminen ja esiintyminen voivat vaikuttaa henkilöiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Yhteisömusiikkiterapian keskeiset ominaisuudet ovat siis asetelmassa vahvasti läsnä. Tutkimuksen lähestymistapaan on vaikuttanut lisäksi halu saada nuorten mielenterveyskuntoutujien ääntä kuuluviin, ja kuulluksi ja nähdyksi tulemisen merkitykset nousevat esiin myös Mitchellin (2021, 198–201) tutkimustuloksista, joiden mukaan asetelma voi tarjota uusia relationaalisia mahdollisuuksia, kun työntekijät voivat nähdä nuoret uudella tapaa ja toisaalta esiintyjänä näyttäytyä itsekkin erilaisessa, ehkä myös haavoittuvammassa roolissa.

Yhteisömusiikkiterapiaa on hyödynnetty myös lastensuojelun puolella ainakin Norjassa, ja tutkimuksellinen mielenkiinto on suuntautunut erityisesti lastensuojelun asiakkaina yhteisömusiikkiterapiaan osallistuneiden nuorten näkökulman esiin saamiseen. Krüger (2012) on (norjankielisessä) väitöskirjassaan tarkastellut sitä, kuinka lastensuojelun kontekstissa toteutetun yhteisömusiikkiterapian lähestymis-

tapoja voidaan kuvata laadullisen tutkimuksen keinon nuorten omien tarinoiden kautta. Tarinoiden kautta Krüger (2012) on tarkastellut myös nuorten kuvauksia omasta identiteetistään, musiikin roolista heidän elämässään ja osallistumisesta musiikillisiin aktiviteetteihin. Myös Krügerin ja Stigen (2015) artikkelissa on keskitytty enemmänkin musiikin rooliin nuorten arjessa kuin musiikkiterapian toimintatapoihin. Yksittäiseen tapauskuvaukseen keskittyvässä artikkelissa Krüger (2018) tarkastelee yhteisömusiikkiterapian mahdollisuuksia sekä yksilön terveyden edistämisen että sosiaalityön osaksi sijoittuvan osallistumisen ja yhteistyön fasilitoinnin näkökulmista. Krüger (2018, 477–478) tunnistaa kolme erilaista strategiaa: henkilökeskeiset toimintatavat (keskustelut, laulujen kirjoittamisen ja musiikkiteknologian hyödyntämisen), yhteisöön orientoituvat strategiat (esim. bänditoiminnan ja yhteistyönä tapahtuvan laulujen kirjoittamisen, joiden kautta mukaan tulevat vertaissuhteet), sekä kolmanneksi strategian suhteessa siihen, kuinka toimitaan osana verkostoja ja sosiaalisia ympäristöjä myös ympäristön valtasuhteet huomioiden. Edelleen Krüger, Nordanger ja Stige (2018) ovat haastatelleet myös sosiaalityöntekijöitä, joiden kokemusten perusteella esiin nousevat erityisesti musiikkiterapian mahdollisuudet traumatietoisten ja osallistavien työtapojen yhteensovittamisessa.

Etelä-Afrikassa puolestaan on tutkittu kuorolaulupainotteiseen yhteisömusiikkiterapiainterventioon osallistuneiden lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia (van Rooyen ja dos Santos 2020). Interventiota taustoitettiin aiemmilla tutkimustuloksilla siitä, kuinka yhdessä laulamisaikana voi olla myönteisiä vaikutuksia henkilöiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin, ja osana interventiota järjestettiin konsertti, jossa kuoro esiintyi. Keräämiään kokemuksia van Rooyen ja dos Santos (2020) jäsentelivät teemoittain tunnistuen niin sisäiseen reflektointiin liittyviä teemoja (esim. oman äänen löytämiseen ja tunnekokemuksiin liittyvät teemat) kuin vuorovaikutteiseen toimintaan liittyviä teemoja (esim. sosiaalisten taitojen kehittymisen ja yhteisöön kiinnittymisen teemat).

Nostan jälleen esiin myös joitakin näkökulmia siihen, minkälaista musiikillista ja yhteisöllistä toimintaa Suomessa on toteutettu erilaisissa lasten ja nuorten hoitoyhteisöissä. Varsinaisen musiikkiterapian osalta tätäkin aihetta on sivuttu lähinnä opinnäytteissä. Uino (2014) on kartoittanut Perhekuntoutuskeskus Lausteen entisten asiakasnuorten kokemuksia musiikkiterapiasta, ja vaikka kyse ei ole varsinaisesti ollut yhteisömusiikkiterapiasta, nostetaan yhteisöllisyys esiin yhtenä koulukodin keskeisenä toimintaperiaatteena. Kyseisen perhekuntoutuskeskuksen nuorten parissa musiikkiterapiatyötä on yli 30 vuoden ajan tehnyt myös professori, musiikkiterapeutti Kimmo Lehtonen, jonka aiheeseen liittyviä kirjoituksia ei valitettavasti tämän tutkimuksen aineistoksi saatu hankittua. Nostan lisäksi tässäkin yhteydessä esiin Tervon (2001, 2003) kuvaukset Oulun nuorisopsykiatrian hoitoyhteisössä toteuttamastaan musiikkiterapiasta, joskin hän tarkastelussaan keskittyy pääosin psykoanalyttiseen näkökulmaan.

Taidelähtöisiä menetelmiä on sovellettu lastensuojelussa myös muista kuin musiikkiterapian lähtökohdista, ja esimerkkinä mainitsen Harvialan koulukodin Räpäessä roiskuu -rap-musiikkihankkeen, jota seurattiin tutkimuksellisesti sosiaalitieteiden tutkimuksen näkökulmasta (Känkänen 2013). Känkänen ja Rainion (2010) artikkelissa kuvataan hankkeeseen sisältyneen tavoitteellista työskentelyä rap-artisten johdolla, ja esiin nousee muun muassa mahdollisuuden tarjoaminen omien tunteiden ja kokemusten tunnusteluun ja jäsentämiseen rap-sanoitusten avulla, kontrollista vapaan tilan antaminen, sekä hankkeeseen osallistuneiden nuorten oma oivallus muutoksen mahdollisuudesta ja omalla toiminnalla aikaansaadusta voimaantumisesta. Osallistavien ja innostavien rap-työpajojen hyödyntäminen nuorten kanssa tehtävässä työssä on muutoinkin yleistynyt, ja aihetta on sosiaalitieteiden maisterintutkielmassaan tarkastellut Mäkinen (2020), joka on nostanut esiin työskentelyn monialaisuuden ja sen, että osa ohjaajista painottaa terapeutista otetta, kun taas osa itse musiikin tekemistä.

Edellä esitellyn pohjalta ajattelen, että tässäkin kontekstissa voisi hyvin olla tilaa ja mahdollisuuksia hyvinvointiin ja ennaltaehkäisevään musiikin käyttöön liittyville musiikkiterapeuttisille projekteille. Kun liikutaan monialaisella kentällä, voi tavoitteissa ja lähestymistavoissa huomata monenlaista päällekkäisyyttä, ja erilaisten hoitoyhteisöjen kontekstissa tarkasteltavaksi noussekin usein mahdollisen kuntoutuksellisen näkökulman rinnalla musiikkiterapian ja sosiaalityön rajapinta, jolla Krügerinkin (mm. 2018) tutkimuksissa on liikuttu. Krügerin ym. (2018) esiin nostama näkökulma - musiikkiterapian mahdollisuudet traumatietoisten ja osallistavien työtapojen yhteensovittamisessa - voisi olla Suomessakin yksi mahdollinen alue yhteisömusiikkiterapeuttiselle tutkimukselle.

4 POHDINTA

Edellä olen pyrkinyt tarkastelemaan yhteisömusiikkiterapian keskeisiä periaatteita ja ominaisuuksia sillä ajatuksella, että tätä tarkastelua voitaisiin hyödyntää pohdittaessa yhteisömusiikkiterapian lähestymistapojen soveltuvuutta suomalaiseenkin toimintaympäristöön. Olen myös pyrkinyt havainnollistamaan sitä, kuinka lasten ja nuorten yhteisömusiikkiterapiaa on toteutettu ja tutkittu eri maissa ja eri konteksteissa. Tätä tarkastelua olen tehnyt nimenomaan kontekstilähtöisesti, joskin tähän liittyen olen tunnistanut myös sen, että tässäkin tarkastelutavassa on omat rajoitteensa. On myös syytä huomioida, että aineisto ei ole systemaattisesti kerättyä ja analysoitua: lähtökohtana onkin ollut ensisijaisesti monipuolisen kuvan muodostaminen tutkittavasta aiheesta. Tähän kokonaiskuvaan on kuitenkin systemaattisuuden puutteen vuoksi syytä suhtautua jossakin määrin kriittisesti, ja olen myös osaltani pyrkinyt tuomaan katsauksen puutteita avoimesti esiin. Eri aiheiden käsittelyn yhteyteen olen jo osin liittänytkin myös omaa pohdintaani, mutta tässä kokoan näitä esiin nostamiani kysymyksiä ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita vielä hieman yhteen.

Ensinnäkin näkisin, että kattavamman kuvan saaminen yhteisömusiikkiterapian soveltamisesta Suomessa edellyttäisi vielä monipuolisempia tiedonhankintakeinoja, kuten musiikkiterapeuttien haastatteluja, kyselytutkimuksen toteuttamista ja/tai esimerkiksi Musiikkiterapia-ammattilehden sisältöjen analysointia. Tässä yhteydessä voisi niin ikään pyrkiä selvittämään, minkä verran musiikkiterapeutit ovat Suomessa olleet mukana yhteisöpohjaisissa projekteissa, ja onko toteutettu hankkeita, joissa toiminnan taustalla ovat olleet nimenomaan (yhteisö)musiikkiterapeuttiset lähtökohdat. Hyvin mielenkiintoista olisi tehdä myös vertailua Suomen ja (yhteisöterapian tutkimuksessa vahvasti profiloituneen) Norjan välillä: millaisia eroja toimintaympäristöissä voidaan havaita? Kasvatuksen kontekstien osalta voisi pohtia voisiko musiikkiterapiaa linkittää esimerkiksi erilaisten hankkeiden kautta uusin tavoin osaksi päiväkotien, koulujen ja erityisoppilaitosten arkea. Hoitoyhteisöissä toteutettavan yhteisömusiikkiterapian näkökulmasta erityisen mielenkiintoisena

nousi esiin Krügerin ym. (2018) esittämä ajatus musiikkiterapian mahdollisuuksista traumatietoisten ja osallistavien työtapojen yhteensovittamisessa.

Monien mahdollisuuksien pohdinnan rinnalla on toki syytä myös muistaa suhtautua esiteltyihin näkökulmiin ja esimerkkeihin kriittisesti. Tässä tutkielmassa on liikuttu monien eri tutkimusalojen rajapinnalla ja toisaalta nostettu esiin myös sitä, että hyvin saman tyyppisiäkin musiikillisia projekteja voidaan tehdä erilaisista lähtökohdista käsin. Ajattelenkin, että vaikka yhteisömusiikkiterapian haluttaisiinkin säilyvän määrittelyltään suhteellisen ilmavana ja eri tavoin mukautuvana ja kehittyvänä sosiaalisena käytäntönä, sen kulloisenkin soveltamisen tulisi olla perusteltua: yhteisömusiikkiterapian määrittelynkkin yhteydessä on tuotu esiin sitä, kuinka musiikkiterapialle ominaista on nimenomaan suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus.

Johdannossa perustelin aiheeni valintaa ajatuksella siitä, kuinka (lasten ja) nuorten julkisissa palveluissa hyvinvoinnin ja yhteisöön kasvun edistämisen tulisi olla ensisijainen tavoite. Nuorisobarometrissa (2020, 5), josta tämä johdannon ajatuskin on poimittu, nostetaan niin ikään esiin tarve tunnistaa nuorten erityistarpeet ja osallisuuden merkitys palveluiden kehittämisessä. Olisikin mielenkiintoista saada lasten ja nuorten ääntä yhä enemmän kuuluviin myös musiikkiterapiapalveluiden kehittämisen näkökulmasta. Tämä on nähdäkseni hyvä muistaa myös mahdollisia hyvinvointiin ja ennaltaehkäisevään musiikin käyttöön liittyviä yhteisömusiikkiterapeuttisia projekteja ja hankkeita suunniteltaessa.

LÄHTEET

- Ahonen-Eerikäinen H. (1999a). Lasten musiikkiterapian monet muodot. Teoksessa Erkkilä, J. & Lehtonen, K. (toim.), *Musiikkiterapian monet kasvot* (s.13-24). Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Ahonen-Eerikäinen, H. (1999b). Different Forms of Music Therapy and Working Styles of Music Therapists - a qualitative study. *Nordisk tidsskrift for musikkterapi*, 8(2), 156-167.
- Bruscia, K. (2014). *Defining Music Therapy*. Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
- Caló, F., Steiner, A., Millar, S. & Teasdale, S. (2020). The impact of a community-based music intervention on the health and well-being of young people: A realist evaluation. *Health & social care in the community*, 28(3), 988-997.
- Clements-Cortes, A. & Fleetwood, L. (2017). Community Music Therapy. *Canadian music educator*, 58(3), 37-39.
- DeNora, T. (2000). *Music in everyday life*. Cambridge: University Press.
- DeNora, T. (2013). *Music asylums: Wellbeing through music in everyday life*. Farnham; Burlington, VT: Ashgate.
- Enge, K. E. A. & Stige, B. (2022). Musical pathways to the peer community: A collective case study of refugee children's use of music therapy. *Nordic journal of music therapy*, 31(1), 7-24.
- EURA (2014.) Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittaman hankkeen kuvaus. S20295. TAKUULLA YHDESSÄ! Haettu 29.3.2022 osoitteesta <https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektkoodi=S20295>
- Fouché, S. & Torrance, K. (2005). Lose Yourself in the Music, The Moment, Yo! Music Therapy with an Adolescent Group Involved in Gangsterism. *Voices: a world forum for music therapy*, 5(3).
- Hakomäki, H. (2013). *Storycomposing as a Path to a Child's Inner World: A Collaborative Music Therapy Experiment with a Child Co-Researcher*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in the Arts 204. Väitöskirja.
- Helle-Valle, A., Binder, P., Anderssen, N. & Stige, B. (2017). Is restlessness best understood as a process? Reflecting on four boys' restlessness during music therapy in kindergarten. *International journal of qualitative studies on health and well-being*, 12(sup1), 1-15.

- Jyväskylän yliopisto (2022a). JYU.Well – Hyvinvoinnin tutkimuksen yhteisö. Haettu 28.3.2022 osoitteesta <https://www.jyu.fi/fi/tutkimus/jyuwell>
- Kela (2022). Kuntoutus. Haettu 28.3.2022 osoitteesta <https://www.kela.fi/kuntoutus>
- Kela (2021). Kelan kuntoutustilasto 2020. Haettu 28.3.2022 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/329682/Kelan_kuntoutustilasto_2020.pdf
- Kim, J. (2017). Effects of community-based group music therapy for children exposed to ongoing child maltreatment & poverty in South Korea: A block randomized controlled trial. *The Arts in psychotherapy*, 54, 69-77.
- Kiviranta, K. (2009). Musiikkiterapia lasten ja nuorten koulunkäynnin tukena: Kokemuksia ja näkemyksiä musiikkiterapian käytöstä lasten ja nuorten syrjäytymisen ennalta ehkäisijänä. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu.
- Koivisto, T-A.; Lilja-Viherlampi, L-M. (2019). Sairaala- ja hoivamusiiikkityön käsitteistöä ja tietoperustaa jäsentämässä. Teoksessa L-M. Lilja-Viherlampi (toim.) *Musiikkihyvinvointia! Musiikkityö sairaala- ja hoivaympäristöissä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 120* (s. 9-42). Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Krüger, V. (2018). Community music therapy as participatory practice in a child welfare setting - a Norwegian case study. *Community development journal*, 53(3), 465-481.
- Krüger, V., Nordanger, D., & Stige, B. (2018). Music Therapy: Building Bridges Between a Participatory Approach and Trauma-informed Care in a Child Welfare Setting. *Voices: a world forum for music therapy*, 18(4), 1-14.
- Krüger, V. & Stige, B. (2015). Between rights and realities - music as a structuring resource in child welfare everyday life: A qualitative study. *Nordic journal of music therapy*, 24(2), 99-122.
- Krüger, V. (2012). *Musikk – Fortelling – Fellesskap. En kvalitativ undersøkelse av ungdommers perspektiver på deltagelse i samfunnsmusikkterapeutisk praksis i barnevernsarbeid [Music - Storytelling - Community. A qualitative survey of young people's perspectives on participation in social music therapeutic practice in child welfare]*. Bergen, Norway: Griegakademiet, GAMUT, Universitetet i Bergen. Väitöskirja.
- Kuusisto, E., Tirri, K., Harju-Luukkainen, H. & Vettenranta, J. (2013). *Interaction in educational domains*. Rotterdam: Sense.

- Känkänen, P. (2013). *Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa: Kohti tilaa ja kokemuksia*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Känkänen, P. & Rainio, A.P. (2010). *Suojassa, mutta näkyvissä – taidelähtöinen toiminta osallisuuden rakentajana lastensuojelussa*. Nuorisotutkimus-lehti 2010(4), 4–20.
- Laes, T. & Schmidt, P. (2016). Activism within music education: Working towards inclusion and policy change in the Finnish music school context. *British journal of music education*, 33(1), 5-23.
- Lilja-Viherlampi, L. (2007). "Minunkin sisällä soi!": Musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulu. Turun Ammattikorkeakoulun tutkimuksia 24. Väitöskirja (Turun yliopisto).
- Lilja-Viherlampi, L. (2013). *Care music – sairaala- ja hoivamusiikkityö ammattina*. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 158. Tampere: Juvenes Print Oy.
- McFerran, K. S. (2020). Adolescents and Music Therapy: Contextualized Recommendations for Research and Practice. *Music Therapy Perspectives*, 38(1), 80-88.
- McFerran, K. S. (2016). Contextualising the relationship between music, emotions and the well-being of young people: A critical interpretive synthesis. *Musicae scientiae*, 20(1), 103-121.
- McFerran, K. S., Fedrigo, G. & Wöfl, A. (2021). Report on the Current State of Practice and Training of Music Therapists Working With Adolescents. *Voices: a world forum for music therapy*, 21(2), 1-19.
- Metell, M. & Stige, B. (2016). Blind spots in music therapy. Toward a critical notion of participation in context of children with visual impairment. *Nordic journal of music therapy*, 25(4), 300-318.
- Mitchell, E. (2021). Performing Identities and Performing Relationships: Community Music Therapy and Adolescent Mental Health. *Music Therapy Perspectives*, 39(2), 195–203.
- Mitchell, E. (2019). Community Music Therapy and Participatory Performance. *Voices: a world forum for music therapy*, 19(1), 1-18.
- Murto, K. (2013). *Terapeuttinen yhteisö*. Porvoo: Kari Consulting.
- MusicWorks (2022). *MusicWorks – About us*. Haettu 29.3.2022 osoitteesta <https://musicworks.org.za/why-music-works/about-us/>

- Myllyniemi, S., Aalto, A. & Berg, P. (2021). *Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020*. Valtion nuorisoneuvosto. Haettu 30.3.2022 osoitteesta <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/03/nuorisobarometri-2020-web-1.pdf>
- Mäkelä, P. (2019). Sairaalamusiikkia Seinäjoen keskussairaalaan – sairaalamuusikko yhteistyön aloittajana ja toimintamallin rakentajana. Teoksessa L-M. Lilja-Viherlampi (toim.) *Musiikkihyvointia! Musiikkityö sairaala- ja hoivaympäristöissä*. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 120 (s. 98-116). Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Mäkinen, T. (2020). *Osallistavat ja innostavat rap-työpajat nuorten kanssa tehtävässä työssä. Ohjaajien ajatuksia nuorille suunnatuista rap-työpajoista*. Helsingin Yliopisto. Maisterintutkielma.
- Niemelä, M. (2016). "*Lauletaan vaan yhdessä, pojat!*": Musiikki ja identiteetti sotiemme veteraanien ryhmämusiikkiterapiassa - etnografis-narratiivinen tutkimus. University of Jyväskylä. Väitöskirja.
- O'Grady, L. & McFerran, K. (2007). Community Music Therapy and Its Relationship to Community Music: Where Does It End? *Nordic journal of music therapy*, 16(1), 14-26.
- Opintopolku (2018). Resonaarin musiikkikoulun opetussuunnitelma 2018. Haettu 28.3.2022 osoitteesta <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/ops/10436825/tpo/tekstikappale/10437564>
- Pantsu L. & Nyqvist N. (toim.) (2019). *Yhteisömuusikko: Hyvinvoinnin tuoja elämän eri vaiheissa*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 267. Haettu 28.3.2022 osoitteesta <https://www.theseus.fi/handle/10024/226906>
- Punkanen, M. (2006). *Musiikkiterapia osana huume kuntoutusta: Hoitoon kiinnittämisestä kokemusmaailman integroimiseen*. Jyväskylän yliopisto. Lisensiaatintyö.
- Rissanen, P., Kallanranta, T. & Suikkanen, A. (2008). *Kuntoutus* (2. painos). Duodecim.
- van Rooyen, A. & dos Santos, A. (2020). Exploring the lived experiences of teenagers in a children's home participating in a choir: A community music therapy perspective. *International journal of community music*, 13(1), 81-101.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto.

- Saukko, P. (2008). *Musiikkiterapian tavoitteet lapsen kuntoutusprosessissa*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in humanities 112. Väitöskirja.
- Saukko, P. & Hakomäki, H. (2019). *Musiikkiterapian vaikutus kehitysvammaisten lasten, nuorten ja aikuisten toimintakykyyn: Kirjallisuuskatsaus*. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja. Haettu 28.3.2022 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/306211>
- Siika-Aho, P. (2019). Hoivamusiikki ammattina – mahdollisuuksia ja haasteita. Teoksessa L-M. Lilja-Viherlampi (toim.) *Musiikkihyöväintia! Musiikkityö sairaala- ja hoivaympäristöissä*. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 120 (s. 179-203). Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Suomen musiikkiterapiayhdistys (2022). Mitä on musiikkiterapia? Haettu 26.3.2022 osoitteesta <https://www.musiikkiterapia.net/index.php/mita-musiikkiterapia>
- Stige, B. (2015). Community Music Therapy. Teoksessa B. L. Wheeler (toim.) *Music Therapy Handbook* (s. 233-245). New York: The Guilford Press.
- Stige, B., Ansdell, G., Elefant, C. & Pavlicevic, M. (2010). *Where music helps: Community music therapy in action and reflection*. Surrey: Ashgate.
- Tervo, J. (2003). *Teräskitarat: Musiikkiterapia nuoruusiässä*. Oulu: Kajo.
- Tervo, J. (2001). Music Therapy for Adolescents. *Clinical child psychology and psychiatry*, 6(1), 79-91.
- Thomas, N. (2020). Community-Based Referential Music Making with Limited-Resource Adolescents: A Pilot Study. *Music Therapy Perspectives*, 38(2), 112-118.
- Tomlinson, J., Derrington, P. & Oldfield, A. (2012). *Music therapy in schools: Working with children of all ages in mainstream and special education*. Jessica Kingsley Publishers.
- Tuomi, K. M., Ala-Ruona, E. & Oldfield, A. (2017). Literature Review of Early Childhood Music Therapy Between 1990-2012. *Voices: a world forum for music therapy*, 17(2), 1-29.
- Tynys, S. (2016). "Musiikkia mielisairaalassa" - Musiikin ja musiikkiterapian merkitys historiallisesta näkökulmasta Suomen psykiatrisissa sairaaloissa. *Musiikki* 46(1), 63-91.
- Uino, M. (2014). Koulukotinuorten kokemuksia musiikkiterapiasta. Turun Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Vuolteenaho, S. (2019). Yhdessä lapsen parhaaksi - näkemyksiä lapsen toimijuudesta ja sen tukemisesta sairaalassa. Teoksessa L-M. Lilja-Viherlampi (toim.) *Musiikkihyvinvointia! Musiikkityö sairaala- ja hoivaympäristöissä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 120* (79-97). Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Winter, P. (2015). Perspectives on the practice of community music therapy in rural primary schools of Malawi. *Nordic journal of music therapy*, 24(3), 276-287.